

"ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"

קובץ דברי תורה על זמן מתן תורתו
יו"ל ע"י ישיבת נר ישראל

מאת מורינו ורבינו הרה"ג יעקב יצחק הלוי רוזרמן זצ"ל

- 2.....תכלית מעמד הר סיני.....
2.....כפייה הר כגגית היתה בשביל תורה שבע"פ.....
3.....הטעם שלא רצו אומות העולם לקבל התורה.....

מאת מורינו ורבינו הרה"ג ר' יעקב משה קולפסקי זצ"ל

- 4.....קבלת התורה.....

מאת אברכי כולל עבודת לוי

- 8.....מה ענין תלמוד תורה אצל הר סיני.....
הרב יהושע מגילניק
10.....בביאור קדמת נשים בקבלת התורה ושתי דינים של מצות ת"ת.....
הרב דוב יהודה אונגר

ליקוטים על עניני מתן תורה מתוך שיחות עבודת לוי

תכלית מעמד הר סיני היתה כדי שנהיו עדים בנבואת משה רבינו ובמ"ת

איתא במשנה בחולין (בדף ק' ב') בענין איסור גיד הנשה, "נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה, רבי יהודה אומר אף בטמאה, אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן, אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו".

וכתב הרמב"ם (שם) בפירושו המשניות, "ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת, והוא מה שאמר 'מסיני נאסר' לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי אינו מפני שהקב"ה אסרו לנו אלא לפי שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי, וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה, וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו אלא מצות משה רבינו ע"ה, הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו מכלל המצוות".

ולמדנו מדברי הרמב"ם שמה שאמרה המשנה לענין גיד הנשה "בסיני נאמר" יש ללמוד שכל התרי"ג מצוות נצטוו רק ע"י משה רבינו, ואפילו מצוות שנצטוו קודם מתן תורה [כגון מילה ואבר מן החי] חזרו ונצטוו ע"י משה רבינו. והרמב"ם כתב שדבר זה הוא "עיקר גדול". וצריך ביאור למה זה הוא עיקר גדול, ולמה הוצרכו כל המצוות להצטוות ע"י משה רבינו?

ונראה שהרמב"ם אוזיל בזה לשיטתו, שהנה כתב הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ח ה"א), "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף וכו', ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעניינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכו'". וכתב עוד (בהל' ג'), "לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בביאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא וכו'", ע"ש באריכות בדבריו הנפלאים.

ומבואר מדברי הרמב"ם שתכלית מעמד הר סיני היתה כדי שנהיו עדים בנבואת משה רבינו ובמתן תורה ולא נצטרך לסמוך על מה שקבלנו מאחרים. ולפ"ז אם היינו מקיימים מצות מילה מפני המסורה מאברהם אבינו אז היה חסר לנו את ה"עדות" בקיום המצוות.

ונראה שזהו הביאור בדברי הרמב"ם בפירושו המשניות בחולין, שמה שכל המצוות נצטוו לנו על ידי משה רבינו הוא "עיקר גדול", שרק ע"י זה יש לקיים המצוות את המדרגה של "עדות", ואילו היינו מקיימים את המצוות מפני המסורה מהאבות, אז היה חסר לנו עיקר גדול בקיום המצוות. (מאמר קה, ב-ג)

כפייה הר כגגית היתה בשביל תורה שבע"פ

איתא בגמ' שבת (פ"ח א'), "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו י"ט, י"ז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". ופשטות דברי הגמ' היא שבני ישראל לא קבלו את התורה ברצון והוצרכו לכפייה ע"י שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגגית.

והקשו התוס' (בד"ה כפה) שכבר הקדימו נעשה לנשמע, וא"כ קבלת התורה היתה ברצון גמור ואיך אמרה הגמ' שקבלת התורה היתה בכפייה, וע"ש מה שתירצו.

ובאמת קושיא זו הוקשה ע"י המדרש תנחומא (נח סי' ג'), שכתב "ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגגית שנאמר 'ויתיצבו בתחתית ההר', ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה". ומבואר מהמדרש תנחומא שקבלת התורה ברצון היתה רק על תורה שבכתב, והוצרכו לכפייה בשביל קבלת תורה שבעל פה.

ונראה לומר שכוונת התנחומא היא שתורה שבעל פה היא ארוכה מארץ מדה [שבאמת התורה שבעל פה שבידינו היא רק חלק קטן ממה שהיתה בשנים קדמוניות, כמבואר בב"מ (פ"ד א') שעל כל הלכה ששמע ריש לקיש מרבי יוחנן היה מקשה כ"ד קושיות, ורבי יוחנן היה משיב לו כ"ד תירוצים, וכעין זה איתא בשבת (ל"ג ב') ברבי שמעון בן יוחאי ורבי פינחס בן יאיר, ע"ש. עוד מצינו בעבודה זרה (י"ד ב') שמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו היתה בו ד' מאות פרקים, ויש לנו רק חמש], ולכן היו יראים לקבל את עול תורה שבעל פה, והוצרכו לכפייה. (מאמר צה, ב)

הטעם שלא רצו אומות העולם לקבל התורה

הנה כתוב בפרשת וישלח, "ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה" (ל"ד, ז'). ואיתא בבראשית רבה (וישלח פר' פ' סי' ז'), "וכן לא יעשה, אפילו באומות העולם, שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו וגדרו עצמן מן העריות" (ומובא ברש"י על הפסוק). ומבואר מהמדרש, שהגוים בזמן האבות היו גדורים מעבירת גילוי עריות.

והדבר תמוה, שהרי איתא במכילתא (יתרו מסכתא דבחדש פרשה ה'), "ולפיכך נתבעו אומות העולם בתורה כדי שלא ליתן פתחון פה להם כלפי שכינה לומר אילו נתבענו כבר קיבלנו עלינו, הרי שנתבעו ולא קבלו עליהם, שנאמר 'ויאמר ה' מסיני בא וגו'', נגלה על בני עשו הרשע ואמר להם מקבלים אתם עליכם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה, אמר להם 'לא תרצח', אמרו לו זו היא ירושה שהורישנו אבינו, שנאמר 'ועל חרבך תחיה', נגלה על בני עמון ומואב, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם 'לא תנאף', אמרו לו כולנו מניאוף דכתיב 'ותהרין שתי בנות לוט מאביהם', והיאך נקבלה". ומבואר שלא היו גדורים מגילוי עריות, ולכן לא קיבלו בני עמון ומואב את התורה שהרי לא רצו להזהר ב"לא תנאף".

ויש לומר שאע"פ שהיו גדורים מניאוף כפשוטו, מכל מקום לא היו נזהרים מכל האופנים האחרים של ניאוף, שבעיני התורה נחשבים ג"כ כניאוף, ולכן אמרו שאינם רוצים לקבל את התורה מפני שאינם רוצים לקבל "לא תנאף" על עצמם. (מאמר כב, ג)

שיחה מאת מוריניו ורבינו הג"ר יעקב משה קולפסקי זצ"ל

קבלת התורה

טעם מצות ספירת העומר הוא להראות שתכלית יציאת מצרים היתה קבלת התורה

כתוב בתורה, "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית תספורו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'" (אמור כ"ג, ט"ו-ט"ז). ומבואר שהתורה ציוותה לנו לספור חמשים יום, ובגמר חמשים יום נעשה יום טוב דהיינו חג השבועות. וצריך ביאור, מה טיבו של ספירה זו, ולמה אנו צריכים לספור חמשים יום לפני החג? והנה חז"ל גילו לנו שחג השבועות הוא יום של מתן תורה [וכדאיאת בפסחים (ס"ח ב')] "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא", וא"כ הספירה לחג השבועות היא ספירה ליום של מתן תורה. וממילא שאילתנו היא למה אנו צריכים לספור חמשים יום לפני היום של מתן תורה?

אולם, התשובה לזה מבוארת בדברי החינוך (במצוה ש"ו) שכתב, "משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה וכו', והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה וכו', וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות וכו', ומפני כן כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא."

ומבואר מדברי החינוך שספירת הימים מיום של יציאת מצרים ליום של קבלת התורה היא להראות שתכלית יציאת מצרים היתה רק כדי שנקבל את התורה, ולכן אנו סופרים את הימים שביין זה לזה כיון שכל חפצנו הוא להגיע להיום הנכבד של קבלת התורה.

והנה לא זו בלבד שתכלית יציאת מצרים היתה כדי שנקבל את התורה, אלא שגם תכלית בריאת העולם היתה בשביל התורה, וכמו שכתב רש"י על התורה (בראשית א', א'), "בראשית ברא', אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל (בראשית רבה א', ו') בשביל התורה שנקראת (משלי ח', כ"ב) 'ראשית דרכו', ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב', ג') 'ראשית תבואתו'."

וכן מבואר מדברי הגמ' במס' שבת (פ"ח א'), "מאי דכתיב 'יהי ערב ויהי בקר יום הששי' (בראשית א', ל"א), ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו." הרי דברי חז"ל ברור מללו שבלי קבלת התורה לא שייך להעולם שיתקיים, ולכן בריאת העולם היתה על תנאי שיקבלו ישראל את התורה.

ספירת העומר היא תהליך של טהרה כמו ז' נקיים

טעם נוסף למצות ספירת העומר מצינו בדברי הזוהר הק' (אמור דף צ"ז), "אבל תא חזי, ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחידין במסאבותא, כאתתא דא כד היא יתבא ביומי דמסאבותא, בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא דאקרי ברית, כיון דאתאחדו ביה פסק מסאבותא מנייהו כד אתתא כד פסקו מנה דמי מסאבותא, בתר דאתפסקו מנה מה כתיב 'וספרה לה שבעת ימים' (מצורע ט"ו, כ"ח), אוף הכא כיון דעאלו בחולקא קדישא פסקא מסאבו מנייהו, ואמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה חושבנא לדכיותא, וספרתם לכם, לכם דייקא, כמה דאת אמר וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה, אוף הכא לכם לעצמכם, ולמה בגין לאתדכאה במיין עלאין קדישין ולבתר למייתי לאתחברא ביה במלכא ולקבלא אורייתיה, התם וספרה לה שבעת ימים הכא שבע שבתות."

[תרגום הזוהר: אבל בוא וראה, ישראל כשהיו במצרים היו ברשות אחרת והיו מחוברים בטומאה, כאשר זה כשהיא יושבת בימי טומאה, אחר שכלו נכנסו בחלק קדוש שנקרא ברית, כיון שהיו מחוברים בו פסק הטומאה מהם כאשר זה שפסק ממנה דם טמא, לאחר שנפסק מה כתוב, "וספרה לה שבעת ימים", אף כאן כיון שנכנסו בחלק קדוש פסקה הטומאה מהם, ואמר הקב"ה מכאן ואילך החשבון לטהרה, "וספרתם לכם", "לכם" דוקא, כמו שאתה אומר "וספרה לה שבעת ימים", "לה" לעצמה, אף כאן "לכם" לעצמכם, ולמה, כדי להטהר במים עליונים קדושים, ולאחר מכאן לבוא ולהתחבר במלך ולקבל תורתו, שם "וספרה לה שבעת ימים", הכא "שבע שבתות".]

מדברי הזוהר הק' אנו למדים שספירת העומר היא שבע שבועות היא כמו ספירת שבעת ימים של זבה, שכשם שאותה ספירה היא להטהר מטומאת זבה, כמו כן ספירה זו היא כדי שיטהרו מטומאת מצרים. וממילא ספירה זו נצרכת לקבלת התורה, שרק במצב של טהרה אפשר לישראל לקבל את התורה.

ויעוין במגן אברהם (סי' תצ"ד ס"ק ו') שביאר טעם המנהג של אכילת מאכלי חלב בשבועות על פי דברי הזוהר"ק הנ"ל, שכתב, "ומצאתי כתוב הטעם דאיתא בזוהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נקיים דוגמת אשה המיטהרת מנדתה, וידוע שדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים." וכוונתו היא שמכיון שחלב בא מדם, וספירת העומר היא כמו ספירת אשה זבה שצריכה לספור ז' ימים שהם נקיים מדם, ממילא אנו אוכלים בחג השבועות מאכלי חלב.

מהחזקוני מבואר שספירת העומר אינה רק הכנה לחג השבועות

ויש להעיר, שמדברי החזקוני (בהר כ"ה, ח') מבואר שיש לו טעם חדש למצות ספירת העומר, שכתב, "וספרת לך שבע שבתות שנים, לפי שאין כאן אלא ספירה אחת והיא בבית דין אין צריך לברך, אבל עומר דכתיב ביה שתי ספירות, אחת בפרשת אמור ואחת בפרשת ראה, אחת לבית דין ואחת לצבור, צריך לברך."

ולכאורה כוונת החזקוני להקשות למה אנו מברכים ברכת המצוה לפני מצות ספירת העומר, ואילו במצות ספירת היובל (שהיא המצוה המוטלת על בית דין לספור כל שנה עד שמגיעים ליובל) לא מציינו שום ברכה. ועל זה תירץ החזקוני שמצות ספירת יובל היא רק לבית דין ולכן לא תיקנו בשביל זה שום ברכה, וכל אחד ואחד אינו מצווה במצוה זו, אבל ספירת העומר היא מצוה המוטלת על כל אחד ואחד וממילא צריך לברך.

וצריך ביאור, מה הקשר בין זה לזה? מה הסברא לומר שחיוב ברכת המצוה תלוי באם הוא מצוה על בית דין או על כל אחד ואחד?
ונראה לומר בזה, שכונת החזקוני היא שמצות ספירת יובל היא רק כדי שנדע מתי יהיה היובל, וממילא רק בית דין מחוייבים לספור כיון שהם אחראים על שמירת לוח השנה, ומאחר שהיא רק הכנה ליובל ממילא אינה טעונה ברכה כיון שאינה מצוה בפני עצמה. אבל ספירת העומר אינה רק כדי שנדע מתי יהיה חג השבועות, שאם כן רק בית דין יתחייבו בה, ומאחר שבאמת כל אחד ואחד מחוייב בה על כרחך מצות ספירת העומר אינה רק הכנה לחג השבועות, אלא היא מצוה בפני עצמה, ולכן טעונה ברכת המצוה.
מכל זה מוכח שיסוד מצות ספירת העומר אינה בגדר הכנה לחג השבועות, אלא היא מצוה בפני עצמה שאינה תלויה בחג השבועות הבא לאחריה. ודבר זה צריך ביאור, איך שייך לומר שמצוה זו אינה תלויה בחג השבועות? והלא כל מצות ספירת העומר היא לספור עד חג השבועות?

דברי רבינו יונה ביסוד אמירת נעשה ונשמע וביאור דברי החזקוני

ונראה לבאר דברי החזקוני בהקדם דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני, אות י'), שכתב, "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח ויקיים עליו להיותו עושה ככל אשר יורהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה להזהר כאשר יזהירו יודעי בינה לעתים עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר, ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והיסורים, ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה וכו', ואמרו (אבות דרבי נתן פרק כ"ה) כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקימת שנאמר 'נעשה ונשמע' (משפטים כ"ד, ז), נעשה ונשמע, ביאור הדבר, כי האיש אשר קיבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורהו ועל פי המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה שכר על על המצוות על אשר שמעה אזנו מדברי התורה ותבן להם, ועל הדברים אשר לא גלו אזנו עליהם ענדה וצדק לבש, וקנה זכות על הנגלות אליו ועל כל נעלם מעיניו, ואחרי זאת יום יום ידרוש וישקוד על דלתות מוכיחיו וישכיל מכל מלמדיו, ונמצא האיש הזה מעשיו מרובים מחכמתו, כי לא ידע את הדבר והנה שכרו אתו, וכענין מה שאמרו ישראל בסיני נעשה ונשמע, שהקדימו קבלת המעשה על נפשם לפני השמיעה, ובענין אחר לא יתכן שיהיו מעשי האדם מרובים ממה שהוא יודע."

והנה מדברי רבינו יונה למדנו יסוד אמירת "נעשה ונשמע", שמי שמקבל על עצמו לקיים כל אשר ילמוד יקבל את המעלות והשכר על כל המצוות ואפילו המצוות שעדיין לא ידע אותן, וגם נקרא מי שמעשיו מרובים מחכמתו כיון שהוא מקבל שכר אפילו על מעשים שאינו יכול לקיימם כיון שעדיין לא למד אותם.

ונראה שבזה מבוארים היטב דברי החזקוני, שאע"פ שבודאי מצות ספירת העומר היא לספור עד חג השבועות, מכל מקום כיון שיסוד המצוה הוא כדי להכין את עצמנו לקבלת התורה, הרי בזה הוא מראה את החפץ והרצון לדעת ולקיים את כל המצוות, ולפי רבינו יונה בזה הוא כבר מקבל את השכר ואת המעלות של כל המצוות אפילו לפני מתן תורה, ונמצא שעל ידי מצות ספירת העומר הוא כבר מקבל את מעלת מתן תורה, ושפיר כתב החזקוני שמצוה זו אינה בגדר הכנה¹.

ראיה מתמדרש לרבינו יונה

ונראה שעל פי דברי רבינו יונה יש לבאר את דברי המדרש בויקרא רבה (בחוקותי פרשה ל"ה אות ז'), "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם", א"ר חמא ברבי חנינא אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם אותם. ובפשוט "מצותי תשמרו" היינו השמירה לקיים את המצוות, ולפ"ז דברי המדרש תמוהים הם, שמה הרבותא לומר שאם שמרתם את התורה נחשב כאילו עשה את המצוות, והלא שמירת התורה היינו עשיית המצוות, והיינו הך!

אולם יעוין בספר לב דוד מהחיד"א (בפרק י"ד) שכתב, "שמירה, שיהא ממתין ומשתוקק מתי תבוא המצוה לידו, כדכתיב 'ושמרתם לעשותם', מלשון 'ואביו שמר את הדבר' (וישב ל"ז, י"א)". ולמדנו מדברי החיד"א ש"שמירה" היינו הציפייה לעשיית המצוות, דהיינו שהוא מקוה ומשתוקק לקיים את המצוות, והביא ראיה לזה ממה שכתוב אצל יעקב אבינו 'ואביו שמר את הדבר', שרש"י פירש שם, "היה ממתין ומצפה מתי יבוא".

1 ובהזדמנות אחרת פירש את דברי החזקוני על פי דברי הרמב"ן על הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת" (ויקרא כ"ג ט"ו) שמדבר בענין ספירת העומר וז"ל וטעם "וספרתם לכם" כמו "ולקחתם לכם" (להלן פסוק מ'), שתהא ספירה ולקחה לכל אחד ואחד, שימנה בפיו ויזכיר חשבוננו כאשר קבלו רבותינו, ואין כן "וספר לו" (ויקרא ט"ו י"ג) "וספרה לה" (שם פסוק כ"ח) דזבין, שהרי אם רצו עומדים בטומאתם, אלא שלא ישכחוהו, וכן "וספרת לך" (ויקרא כ"ה ח') דיובל, שתזהר במספר שלא תשכח. ובתורת כהנים (בהר פרשה ב' א'), וספרת לך, בב"ד; ולא ידעתי אם לומר שיהיו ב"ד הגדול חייבין לספור שנים ושבועות בראש כל שנה ולברך עליהן כמו שנעשה בספירת העומר, או לומר שיהיו ב"ד במנין ויקדשו שנת החמשים עכ"ל.

ונראה מדברי הרמב"ן שהוקשה לו מה החילוק בין ספירת העומר ושאר ספירות, שבספירת העומר יש מצוה לספור בפה ובשאר ספירות אין צריך. והרמב"ן תירץ שבספירת זב וזבה לא שייך לומר שיש עליהם מצוה לספור שהרי תכלית ספירתם היא רק ליטהר מטומאתם, וכיון שאינם מצווים ליטהר ואם רוצים יכולים לעמוד בטומאתם לא שייך לומר שיש עליהם מצוה לספור, וממילא אנו אומרים שכונת התורה שאמרה "וספר" או "וספרה" היא רק שיהיו שלא ישכחו מנינם. וכן המצוה של ספירת היובל שמבואר מלשון התורה [שכתבה "וספרת לך" בלשון יחיד] שהיא מצוה רק על בית דין הוא גם כן רק אזהרה שהבית דין יזהרו במנינם שלא ישכחו כדי שיקדשו שנת החמשים בזמנו [כן הוא כוונת הרמב"ן בסוף דבריו]. אבל בספירת העומר שכתוב בה "וספרתם לכם" בלשון רבים ולכן היא מצוה על כל יחיד ויחיד ממילא לא שייך לומר שהיא רק אזהרה שלא ישכחו המנין שהרי אין דבר זה ניתן לכל יחיד ויחיד אלא לבית דין בלבד שיהיו לקבוע המועדים בזמנם, וע"כ צריך לומר שמצות ספירת העומר היא מצוה שימנה כל יחיד ויחיד בפיו ויזכיר כל יום בפיו את חשבון הימים.

ולפי זה יש ליישב דברי החזקוני שכתב שבספירת יובל שכתובה בתורה רק פעם אחת [ולכן היא מצוה רק על בית דין] אין מברכים עליה, אבל ספירת העומר שכתובה בתורה ב' פעמים [ולכן היא מצוה גם על כל יחיד ויחיד] מברכים עליה, שכונתו היא על דרך דברי הרמב"ן הנ"ל, שאע"פ שגם בספירת יובל יש מצוה על בית דין למנות כל שנה ושנה מכל מקום כיון שתכלית הספירה היא רק כדי שלא ישכחו את המנין לכן לא שייך על זה ברכה, אבל בספירת העומר שהיא מצוה על כל יחיד ויחיד ממילא אין תכלית הספירה שלא ישכחו המנין אלא שהיא מצוה לספור, ועל זה שייך ברכה

ולפי זה דברי המדרש מבוארים היטב, שאם שמרתם את התורה, היינו שהוא מצפה ומשתוקק לקיים את המצוות, כבר נחשב כאילו עשה את המצוות. ונמצא שבדברי המדרש הם כמו דברי רבינו יונה, שהקבלה לקיים את המצוות נותנת לו את החשיבות של קיום המצוות אף קודם שהזדמנה המצוה לידי.

ובאמת יסוד זה מצינו גם כן בדברי רבי אלימלך מליזענסק, שכתב ב"צעטיל קטן", "בכל עת ורגע שהוא פנוי מן התורה ובפרט שהוא יושב בטל לבדו בחדר או שוכב על מטתו ואינו יכול לישון יהיה מהרהר במצוות עשה זו של 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' (אמור כ"ב, ל"ב), וידמה בנפשו ויצייר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים והוא בשביל קדושת הש"י שובר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קידוש הש"י ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מצוות עשה דאורייתא."

הכנה למצות מסירות נפש על קידוש השם

איתא במס' ברכות (ס"א ב'), "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' (ואתחנן ו', ה'), אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו?!"

וכתב השל"ה הק' (חלק עשרה הלולים, אות ג' בהגה"ה), "וענין מסירת הנפש הוא כך, יהרהר בצער המיתות האכזריות, ויעשה מוכסם לסבול הצער הגדול שבעולם, ויעשה לעצמו טבע, כי כן ההרגל הוא טבע, רצוני לומר, יחשוב כאילו האש שורף אותו וכואב לו והוא מתגבר וסובל, ככה יחשוב בכל יום, יהרהר כאילו הרגיש צער האש או סקילה, ומתגבר בשביל קדושת שמו, ואפשר שזה רמז רבי עקיבא במה שאמר כל ימי הייתי מצטער על זה ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, כלומר, כל ימי הייתי עושה הרגל לטבעי על זה כאילו הייתי סובל הצער וכדי להגביר עליו, ואיך לא אקיימנו עתה כי נעשה טבעי אצלי, ועל זה רומז הפסוק גם כן, 'כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה' (תהלים מ"ד, כ"ג), הנה כל יום ויום אנחנו מוסרים גופינו למיתה לסבול צער המיתה החמורה, ממילא לאחר זמן כשיבוא הדבר לידי מעשה אזי הוא נקל בעינינו, ולא נחשבנו רק כצאן לטבחה, כי כבר הורגל בזה ונעשה טבע אצלנו."

מבואר מדברי השל"ה הק', שרבי עקיבא היה מכין את עצמו כל ימי חייו למצות קידוש השם, על ידי שהיה מחשב בדעתו כאילו היה מוסר את נפשו להריגה על קידוש השם. ע"י הכנה זו נעשה טבעי אצלו, ולא היה קשה לו למסור את נפשו על קידוש השם. גם מכאן למדנו הנחיצות של הכנה למצוה, שההכנה היא חלק של המצוה, כיון שהרבה פעמים קשה מאוד לקיים את המצוה אם לא יכין את עצמו מזה קודם לכן.

גם תיקון המידות נצרכת לקבלת התורה

ויש להעיר, שקבלת המצוות אינה מספקת בשביל קבלת התורה, אלא שצריך גם תיקון המידות. יסוד זה למדנו מדברי רבינו יונה על המשנה במס' אבות על המשנה (פרק ג' משנה ט'), "כל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת", שרבינו יונה פירש, "שלא יאמר אשנה הלכה זו ואקיימנה אשנה כל התלמוד ואקיימנו, ואם כה יאמר לא תתקיים חכמתו, כי צריך תיקון המדות תחלה ואחר כך תתקיים חכמתו". ולמדנו מדברי רבינו יונה שבלי תיקון המידות נחשב "חכמתו מרובה ממעשיו" כיון שמדותיו מקולקלות, שבלי מידות טובות אי אפשר לקיים את המצוות כראוי.

ובאמת, שיסוד זה למדנו מפסוק שבתורה, שהרי כתוב, "ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד החר" (יתרו י"ט, ב'), ופירש רש"י (ומקורו ממכילתא שם), "ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד", ומבואר שביאתם להר סיני היתה מתוך אחדות ושלוש ובלתי שום מחלוקת, והיינו כמו שנתבאר שקבלת התורה אי אפשר בלי תיקון המידות, ועיקר תיקון המידות הוא להיות בשלוש ובלתי מחלוקת.

מי שיש לו מידות טובות קרוב יותר אל האמת שבתורה

ונראה שיש סיבה נוספת שתיקון המידות נצרכת לקבלת התורה, והיינו משום דעביד איניש לאחזוקי דיבוריה, ולכן אם הוא תמיד מתווכח עם חבריו ואינו מודה על האמת, לא יגיע להאמת שבתורה, שאם הוא טועה בהבנת דבר אחד בתורה וחבירו מעמידו על טעותו, לא יהיה יכול להודות שטעה וישאר לעולם עם טעותותיו.

יסוד זה אנו למדים מדברי הגמ' בעירובין (דף י"ג ב'), "אמר רבי אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה כבית הלל, וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנחנן ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן."

ומבואר מדברי הגמ' דבר נפלא, שבית הלל זכו שההלכה נקבעת כמותם בזכות מידותיהם הטובות. וקשה טובא, למה קובעים את ההלכה על פי זה, והלא מי שמכוון יותר אל האמת בתורה צריכים לקבוע את ההלכה כמותו?

ועל כרחק שמכאן מבואר שבאמת מידות טובות הן סיבה שיזכה לכוון להאמת שבתורה, שהרי כל אדם טועה לפעמים בהבנתו בתורה, ורק על ידי תיקון המידות יכול לתקן את טעותותיו.

ספירת העומר היא זמן של תיקון המידות

ולפי זה ימי ספירת העומר צריכים להיות זמן של תיקון המידות, שמאחר שאי אפשר לקבלת התורה כראוי בלי מידות טובות, ממילא בימים אלו שמכנינים את עצמנו לקבלת התורה צריך האדם לעבוד על עצמו לתקן את מדותיו.

ומעתה דברי הגמ' יבמות מובנים, דאיתא שם (דף ס"ב ב'), "אמרו, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטופרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה וכו', תנא, כולם מתו מפסח ועד עצרת." הרי שתלמידי רבי עקיבא מתו בזמן ספירת העומר מפני

שהיו חסרים במידות טובות, ולכאורה היינו משום שמידות טובות הן הכרחיות לקבלת התורה, וממילא העונש על זה בא עליהם בזמן ההכנה לקבלת התורה.

כל ישראל הם כמו אדם אחד

ונראה שמדברי הירושלמי יש להבין את עומק ענין זה, דאיתא בירושלמי בנדרים (פרק ט' הל' ד'), "כתיב 'לא תקום ולא תטור את בני עמך' (קדושים י"ט, י"ח), היך עבידא, הוה מקטע (חותך) קופד (בשר) ומחת סכינא לידוי (וירד הסכין על ידו) תחזור ותמחי לידיה." ופירש הקרבן העדה, "היה חותך בשר וירד הסכין לתוך ידו, וכי תעלה על הדעת שינקום מידו ויחתוך ידו השניה על שחתכה הראשונה, כן הדבר הזה כיון שכל ישראל גוף אחד הן דין הוא שלא ינקם מחבירו שהוא כנוקם מגופו."

ולמדנו מדברי הירושלמי שהאדם צריך להבין שכל ישראל הם כמו גוף אחד, וממילא לא יצער את חבירו, שהרי זה כמו מי שמצער את עצמו. וזהו כוונת רש"י שהבאנו לעיל שבהר סיני היו כל ישראל "כאיש אחד בלב אחד", דהיינו שהבינו שכל ישראל הם כמו גוף אחד ובוזה היו שלמים בתיקון המידות והיו נוהגים כבוד זה לזה, וממילא היו ראויים לקבל את התורה.

ובזה מבוארים גם סוף דברי הירושלמי שם, "ואהבת לרעך כמוך" (קדושים י"ט, י"ח), רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר 'זה ספר תולדות אדם' (בראשית ה', א') זה כלל גדול מזה. "וצריך ביאור, מה היא המחלוקת בין רבי עקיבא ובן עזאי, שזה סובר ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלל גדול בתורה, ואילו בן עזאי סובר ש"זה ספר תולדות אדם" יותר ראוי להיות כלל גדול בתורה.

ויעוין במלבי"ם (בפירושו על תורת כהנים קדושים פרק ד' אות י"ב שגם שם מופיע מחלוקת זו) שפירש ש"ואהבת לרעך כמוך" אינו מדבר כלל על ההרגשה שבנפשו (שא"כ הפסוק היה אומר "ואהבת את רעך", ע"ש) אלא כוונת הפסוק היא רק שלא יעשה לאדם אחר מה שלא ירצה שיעשו עמו, אבל בן עזאי אומר שיש להאדם להרגיש כאילו כל ישראל הם גוף אחד, וממילא לא יעשה לחבירו מה שלא ירצה שיעשו לו כיון שכולם הם רק חלקים של "אדם אחד", שבן עזאי מדייק מ"תולדות אדם" שכל בני אדם שנולדים הם כמו חלקים של אדם אחד.

והנה כל אחד צריך להתבונן בדברים אלו בימי ספירת העומר, כדי להגיע ככל מה שאפשר למדרגת "כאיש אחד בלב אחד" שמידה זו נצרכת לקבלת התורה.

מה ענין תלמוד תורה אצל הר סיני הרב יהושע משה מגילניק

א) מנהג בית ישראל להרבות בתלמוד תורה בחג השבועות. וכן מרבים לדרוש על עניני ת"ת והחשיבות של ת"ת. ויש לשאול הרי בהר סיני קבלנו גם כל המצוות, וא"כ לכאור' ראוי לדבר גם על החשיבות של עשיית המצות. והאמת הוא שיש לשאול שאלה זו על היו"ט עצמה. אין מצות פרטיות המיוחדות לחג השבועות משא"כ בשאר יו"ט שיש מצה ומרור ועוד בחג הפסח וסוכה ולולב ועוד בחג הסוכות. ולכאור' איפכא מסתברא, דראוי להיות ריבוי מצוות בחג השבועות כיון שהוא היום שקבלנו כל המצוות.

ב) והנה רואים כמה פעמים בדברי חז"ל שלומדים עניני תלמוד תורה מהר סיני. ונביא שלש דוגמאות.

איתא בבמדבר רבה (א, ז) ז"ל וידבר ה' אל משה במדבר סיני, למה במדבר סיני מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה התורה באש ובמים ובמדבר, באש מנין וכו' ולמה נתנה בשלשה דברים הללו אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם וכו' דבר אחר וכו' אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר במדבר סיני עכ"ל.

ועוד אמרו (שם יט, כו) ז"ל למה נתנה במדבר, שאלו נתנה להם בארץ היה השבט שנתנה בתחומו אומר אני קדם בה, לכך נתנה במדבר שיהיו הכל שוין בה. ועוד למה נתנה במדבר, כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך המקבל עול תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ, כשם שמדבר אין מעלה ארנון כך בני תורה בני חורין בעולם הזה עכ"ל. [ופירוש "עול תורה" היינו שמשעבד עצמו לתלמוד תורה כמש"כ המפרשים על המשנה (אבות ג, ו) כל המקבל עליו עול תורה וכו'].

ובגמ' ברכות (כב.) יש מ"ד שילפינן מהר סיני שבעל קרי אסור בתורה. מה להלן [בסיני] באימה ובריאה וברתת ובזיע אף כאן [תלמוד תורה] באימה ובריאה וברתת ובזיע [לאפוקי בעל קרי שיש לו קלות ראש וזחות הדעת – רש"י].

ויש להעיר דלא מצינו בחז"ל שלומדים דברים כאלו לענין עשיית המצות. כגון שצריך להיות הפקר כמדבר כדי לקיים כיבוד אב ואם. ולא פטרו בעל קרי ממצות ציצית וכדומה משום שצריך לעשותו באימה ובריאה וברתת וזיע. ומאי שנא תלמוד תורה משאר המצות שיש לו שייכות מיוחדת למעמד הר סיני.

ג) והתירוץ לזה נמצא בדברי חז"ל עצמם. עי' נפש החיים (שער ד' פי"ד) שמביא דברי הזה"ק (ריש פר' חקת) וז"ל תא חזי מלין דאורייתא קדישין אינון עלאין אינון מתיקין אינון וכו' מאן דאשתדל באורייתא כאלו קאים כל יומא על טורא דסיני וקביל אורייתא, הדא הוא דכתיב היום הזה נהיית לעם עכ"ל. והיינו שבלימוד התורה הוא כאילו מקבל התורה על הר סיני. וכן אמרו בירושלמי חגיגה (מובא בתוס' טו.) על לימוד התנאים שהיו הדברי תורה שלהם "שמחים כנתינתן מסיני" וירדה אש מן השמים כמו האש שהיה על הר סיני. ולפ"ז מובן שפיר שיש ללמוד האופן של לימוד התורה מהאופן של נתינת התורה בהר סיני. ואם בסיני היה במדבר ובאימה וכו' כן צריך להיות תלמוד תורה. משא"כ כשעושה מצות לא מצינו שנאמר על זה שהיו כאילו עומד על הר סיני.

וביאור הענין שהיו כאילו עומד בסיני בשעת לימוד התורה, כתב הנפש החיים (שם) ז"ל והטעם שכמו שבעת המעמד המקודש נדבקו כביכול בדבורו ית', כן גם עתה בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה הוא דבוק על ידה בדבורו ית' ממש מחמת שהכל מאמר פיו יתברך למשה בסיני ואפילו מה שתלמיד קטן שואל מרבו, וגם עתה בעת שהאדם עוסק בה בכל תיבה אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתב' כביכול, ונחשב כאלו עתה מקבלה בסיני מפיו ית'ש, לכן ארז"ל כמה פעמים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני עכ"ל. והיינו שבהר סיני נדבקו ישראל במאמר פיו של הקב"ה, וכן בכל זמן שלומד תורה יש כעין אותו דביקות כי גם באותו שעה יוצא הדברי תורה מפיו יתברך כביכול, והוא בלימודו דבוק לאותו מאמר פיו. ועי' עוד בנפש החיים פרק ו' בענין זה.

[ואגב אורחיה יש להעיר, דאמרו חז"ל (ברכות ה.) ועוד) שכל התורה כולה אפי' מה שתלמיד שואל מרבו נתנו למשה בסיני. ולאור מה שנתבאר הכא נראה שדבר זה מוכרח להיות. דאילו היה איזה חלק מהתורה שלא נתגלה בסיני לא היה שייך לומר שבכל עת שלומד הוא כאילו הדיבור יוצא ממנו יתברך כמו שיצא בסיני. וכן מבואר בדברי הנפש החיים שהבאנו להמעיין בהם].

ועולה מזה שדווקא ע"י עסק התורה הוא כאילו עומד על הר סיני. והטעם משום שכשהוא עוסק התורה הדיבור יוצא ג"כ מהקב"ה כביכול והוא מתדבק באותו דיבור. משא"כ בעשיית המצות שאין בהם מדריגות אלו.

ד) ויש להעמיק עוד קצת, דהנה יש עוד דברים שבהם חלוקים תלמוד תורה מעשיית המצות. ואחד מהם הוא מש"כ הנפש החיים (שער ד' פרק ל) שאינו דומה הקדושה השורה על האדם העושה מצוה לגודל עוצם הקדושה אשר תופיע על האדם העוסק בתורה כראוי ע"ש. וכתב עוד וז"ל וגם כי קדושת ואור המצוה אשר תשכין אורה על אותו הדבר והחפץ אשר בו וע"י תעשה מצוה, אינו שורה עליהם רק לפי שעתו בעת שהמצוה נעשית בהם, אבל אחר שנעשה בהן מצותן הקדושה והאור מתעלה ומסתלק מהם תיכף ונשאר כבראשונה, אבל התורה"ק כל מקום שתזריח ותופיע אורה וקדושתה פעם א' קדושת עולם תהיה לו ונשאר תמיד בקדושתו, כמו ששנינו בברייתא (מגילה כו.): שתשמישי מצוה נזרקין לאחר שנעשה מצותן ותשמישי קדושה נגזנין עכ"ל. והיינו שקדושת המצות אינם נשארים אחר זמן, משא"כ קדושת התורה כיון שחל פעם א' נשאר לעולם.

ונראה ששני המעלות האלו של ת"ת שהבאנו מהנפש החיים הם קשורים זה לזה. דכבר הבאנו לשונו לעיל שבעת מעמד הר סיני "נתדבקו כביכול בדיבורו יתברך". ונראה כוונתו על דרך מה שאמרו חז"ל במדרש (שה"ש רבה א, יג) וז"ל ורבנין אמרין [במתן תורה] הדבור עצמו היה מחזור על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך וכו' והוא אומר הן והן, מיד הדבור נושקו על פיו עכ"ל. וכתב הרב יצחק אייזק חבר (שיח יצחק דרוש לפר' תרומה) שנשיקה זו היא יחוד והתחברות עם הקב"ה. כמו האדם שנושק לאחר פיו על פיו דעי"ז מתיחד רוחו עם רוח חבירו ונעשים לגוף אחד, כן היה עם קב"ה בחי' של נשיקה והתאחדות. וכן הוא בכל זמן שעוסק בתורה הוא קשור עם דיבורו יתברך [כמש"כ הנפש החיים].

וביאר הריא"ח שע"י ההתאחדות בדיבורו יתברך יש לאדם ולרוחו נצחיות לעולם, כי הוא קשור עם רוח פיו יתברך. וביאר עוד שזהו הטעם שצריך זכות התורה לזכות לתחיית המתים [כדאיתא בכתובות קיא:]: וז"ל ולכן אותו הרוח הקשור בנפש האדם ע"י התורה שעסק בו בעת שנפשו היה מלוכש בחומר גופו, עי"ז נשאר ניצוץ מאותו הרוח על הגוף בקבר וכו' ועי"ז מעותד לקום בתחיה לעתיד לחיות חיי עד בעולם שכולו ארוך באלף השביעי עכ"ל. והיינו דכיון שהתאחד עם דיבורו יתברך ע"י עסק התורה, אז נשאר הקדושה גם אח"כ אפי' בגופו. ואפילו לאחר מותו הקדושה נשאר שם וע"י יהיה תחיית המתים. ונראה שהן הן דברי הנפש החיים שקדושת התורה נשאר לעולם.

ועולה מדבריו דמה שקדושת התורה נשאר לעולם הוא משום שעסק התורה הוא דביקות בדיבורו יתברך כמו שהיה במעמד הר סיני. ומבואר כמש"כ ששני המעלות האלו של תלמוד תורה [כאילו עומד על הר סיני וקדושתו נשאר לעולם] הם יסוד אחד.

ה) ועל פי מה שנתבאר יש לתרץ מה ששאלנו בתחילת דברינו. דאע"פ שקבלנו המצוות במעמד הר סיני, מ"מ הדרך העיקר שאנו עדיין קשורים באותו מעמד הוא דווקא ע"י עסק התורה. וכמש"כ שע"י עסק התורה הוא דבוק בדיבורו יתברך כמו שהיה שם. ולכן בחג השבועות מנהג ישראל להרבות בתלמוד תורה ודורשים בענין חשיבות עסק התורה. כי ע"י תלמוד תורה אנו חוזרים לאותם נשיקות פיהו של קב"ה, וזוכים לקדושה וחיים שישאר לעולם.

בביאור קדימת נשים בקבלת התורה ושתי דינים של מצות ת"ת

הרב דוב יהודה אונגר

כתיב בפרשת יתרו (פי"ט פ"ג) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. אמרו (במכילתא דרבי ישמעאל) כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים. ותגיד לבני ישראל אלו אנשים. הרי התורה ניתנה לנשים לפני אנשים. במדרש רבה בפרשת יתרו שם (פכ"ח סי' ב) נותן שלש טעמים וז"ל כה תאמר לבית יעקב, אלו הנשים, א"ל אמור להם ראשי דברים שהם יכולות לשמוע, ותגיד לבני ישראל, אלו האנשים, א"ל אמור להם דקדוקי דברים שהם יכולים לשמוע, ד"א למה לנשים תחלה שהן מזדרזות במצות, ד"א כדי שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה, א"ר תחליפא דקיסרין אמר הקב"ה כשבראתי את העולם לא צייתי אלא לאדם הראשון ואחר כך נצטווית חוה ועברה וקלקלה את העולם עכשיו אם איני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה לכך נאמר כה תאמר לבית יעקב עכ"ל.

הנה יש עומק כאן בגדר המצוה של תלמוד תורה שאינו רק מצוה ללמוד התורה אלא ענין אחר יש בה. והוא הופיע בהקשר שיש לנשים לתורה ובמה שהתורה הקדים הנשים לאנשים.

ונקדים הגמ' (ברכות יז.) אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנווי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, עכ"ד הגמ'.

כבר דקדקו האחרונים, מהו שאלת הגמ' נשים במאי זכיין, הלא נשים זכיין במצוות עשה שלא הזמן גרמא וכן בכל המצוות ל"ת. הרי זהו יסוד לזכות שיש לנשים. וביאור הגר"א ביסוד שתר"ג מצוות אינו מביא האדם לעוה"ב, הזכות והמפתח לפתוח שערי עוה"ב הוא מצות תלמוד תורה. ונשים כיון שאינן במצוות תלמוד תורה על זה שואל הגמ' במאי זכיין להביאם לעוה"ב. ועל זה מתרץ הגמ' שכיון שהם מוליכין בניהן לחדר או מסייע בעליהן בלימוד התורה. בזה יש להם זכות של תלמוד תורה ויכולות לכנס לעוה"ב. וראיה לזה הוא מגמ' שבת (לג:) שאמר רשב"י שנשים המבטל בעליהן מלימודם נתפס בעון של ביטול התורה. הרי אם נשים נתפש בעון של 'ביטול תורה' אם מבטל בעליהן יש לדייק אם מחזק ומסייע בעליהן בלימוד התורה יש להם מצוה של 'לימוד התורה'.

הביאור בענין זה כי יש שתי בחינות של תלמוד תורה שעלין בקנה אחד. יש דין של 'לימוד' כפשוטו, אבל יש דין להמשיך את התורה, להבטיח שהתורה נלמדת ונמשכת בכלל ישראל דור אחר דור. והוא באמת היסוד של מצות תלמוד תורה, כל אחד מישראל חייב ללמוד תורה, וזה אינו רק לתועלת הלימוד כי זה אינו אלא חלק מהחיוב, יסוד החיוב הוא שהקב"ה רוצה שהתורה יהיה נמשכת בישראל ולא תשכח. התורה נצחי ובשמים יכול להיות נמשכת עם הקב"ה. אבל הקב"ה נתן התורה בהר סיני לישראל, כי ישראל נצחי ורק ע"י לישראל יכול להיות 'הנושאים' לנצחיות של התורה.

וכיון שכן, כל אחד מישראל מחויב להמשיך את נצחיות של התורה, והוא להמשיך את מעמד הר סיני דור אחר דור. נמצא שעיקר ויסוד החיוב שיש בתלמוד תורה אינו הלימוד, אלא הוא שהתורה 'נלמדת' שבזה ממשיך את התורה. ובזה נוצר שתי אופנים לזה היינו לימוד התורה והחזקת התורה, כי ע"י החזקת התורה קא מסייע בהמשכת התורה בישראל. לקיים מה שנאמר "לא ימוש התורה הזה מפין ופי זרעך עד עולם". והזהיר התורה הרבה על זה כמו "ושננתם לבניך", וכן בברכת התורה "ונהיה אנחנו וצאצאנו וצאצאי עמך וכו'", "לא ימוש התורה מפין ומפי זרעך". ראינו שיש הגדשה ללמד התורה לדורות ולזרע אחריו, כי בזה מקיים יסוד החיוב של ת"ת ושהוא עיקר חפצו של הקב"ה בעת שנתן התורה בהר סיני שהוא להמשיך את מעמד הר סיני בכל דור ודור.

ולזה כיון הגמ' ברכות והגר"א שם. שכיון שנשים מסייע בעליהן בלימוד תורה וכן מוליכין בניהן לשיבה הרי מחזיק וממשיך את קיום התורה בכלל ישראל, ומבטיח שהתורה נלמדת, והוא חלק ממצות ת"ת, נמצא שיש להם שכר ממש שת"ת וזכה לעוה"ב ע"י זה.

הנה בגמ' בברכות להלן (מז:) איתא איזה עם הארץ רב נתן בר יוסף אומר, כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה. דברי הגמ' תמוהים, מי שבקי בכל הש"ס, ירושלמי, מדרשי הלכה וכו' כל חדרים של תורה יש בכפו ואעפ"כ קרי ליה עם הארץ כי אינו מגדל בניו לתורה!

אלא ביאור הדברים כמו דברנו, כי יש שתי דינים במצות ת"ת היינו העצם לימוד ויש דין שני להמשיך התורה בעם ישראל, כל אחד מישראל מחויב שהתורה יהיה נמשכת בכלל ישראל, והוא שמלמד לאחרים או מלמד לזרעו אחריו היינו בניו ובניו בניו וכו'. זה ג"כ בכלל המצוה. והוא גמ' מפורשת בשבת (קכז-קכז:) אמר ר' יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה... והמגדל בניו לתלמוד תורה. והקשה הגמ' שזה סותר המשנה (פאה פ"א מ"ג) אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם. ותירץ הגמ' הני נמי בהני שייכי עכ"ד. ופרוש רש"י (קכז.) "וגידול בנים לתלמוד תורה היינו תלמוד תורה". הרי מבואר שלגדל בניו לתורה הוא בכלל השכר ומצוה של תלמוד תורה שהוא כנגד כולם. והוא מטעם הנ"ל, כי חלק ממצות ת"ת הוא להמשיך התורה בישראל, שמבטיח שהתורה 'נלמדת'. ולכן לגדל בניו לתורה הוא מעצם המצוה.

לכן מי שרק עוסק בלימוד ואינו מתעסק בהמשכת התורה יש כאן עם הארצית כי הרי לא קיים אלא מחצה של מצות לימוד. אדם שאינו עוסק לגדל בניו לתורה מראה כי שאינו מבין כלל מהו היסוד ללימוד התורה, שהוא להמשיך התורה בישראל ע"י שתי בחינות 'ללמוד' ו'ללמד', נמצא שהוא חסר הבנה בעיקר מטרה של לימוד התורה, וודאי יצדק לקראתו 'עם הארץ'.

ובזה איכא לברר הגמ' בקידושין (כט:) "הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו. ר' יהודה אומר אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו ע"כ. דברי הגמ' כנראה אין לו שחר, וכי משום שבנו יש לו פקחות יותר מאביו הוא קודמו, הרי אם האב חושק ולוהט אחר תורה למה יותר על זה מפני שיש אחר שה' נתן לו כישרונות! ואיפה מצינו זאת שאדם מוחל על מצות התורה משום אחר שראוי יותר לקיימו. הלא אחד המרבה אחד הממעט ובלבד שיכווין לבו לשמים.

אבל ביאור הדברים כי יסוד למצות תלמוד תורה אינו בעצם הלימוד, אלא יסוד לת"ת הוא ללמד תורה כדי שיהא נמשכת בישראל, לכן אם בנו זריז וממולח טפי ותלמודו מתקיים בידו הרי הוא ראוי יותר להמשיך את התורה בישראל. אם התורה נמשכת יתר ע"י בנו מחויב לוותר על איזה חשק שיש לו לתורה ויבטיח חינוך לבנו כי כך דורש התורה עמנו. ולא עוד אלא אין זה וויתור על מצות ת"ת, אלא אדרבה יש לו שכר וחלק בת"ת בזה, כי הריהו ממשיך התורה ע"י זה.

ולכן אמרו בגמ' יבמות (סב:) השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה. ביאור הדברים כנ"ל כיון שיסוד למצות ת"ת הוא להמשיך תורה בישראל, כדי להבטיח להקב"ה שיכול ליתן התורה בכל דור ודור, מי שלא ישא אשה לא יכול להקים דור אחריו, ובכך מונע המשכת התורה, התורה לא יכול להתפשט לדור אחריו, ולכן באמת אין לו תורה כי אינו מקיים יסוד של מצוות ת"ת שהוא להמשיך התורה.

וכן אמרו במגילה (כו.) שאין מוכרין ספ"ת אלא ללמוד תורה ולישא אישה. הנה הכוונה בלישא אישה הוא בכלל ללמוד תורה דשניהם הם השתי בחינות של יסוד המצוה שהוא להמשיך התורה בישראל, שלכן מוכרין ללימוד התורה כי א"א להתפשט תורה בלי לימוד. וכך לישא אישה, שבונה משפחה כדי שילמד בניו ודור אחריו. ולזה מוכרים ספ"ת, כי כל הקיום של הספ"ת תלוי בלימוד ולישא אישה, שצי מצוות אלו נושא הספר תורה וממשיכו.

ומשום זה התורה הקדימה מתן תורה לנשים, והוא ללמד כי מחלק המצוה ויסוד המצוה הוא להמשיך התורה בישראל, וא"א לזה אלא ע"י הנשים, השרוי בלא אשה שרוי בלא התורה, מנשי ישראל יצמיח הקיום לתורה, ולכן כה תאמר לבית יעקב "אלו הנשים" ואז תגיד לבני ישראל. דבר זה הוא ההזכרה לכל ישראל שכל מטרה של לימודם יהיה לשם זה. ולכן נשים יש להם שכר של לימוד התורה ממש כי מוליך בניה לתורה. וכן על האדם לחנך בניו לתורה ואם לא עשה כן חז"ל קרי ליה 'עם הארץ' שאינו יודע מהו יסוד של לימוד התורה.

וללימוד תורה שהוא נבנה על היסוד להמשיך התורה בישראל, ושהוא חלק של האשה בתורה קרי חז"ל בסוכה (מט:) תורה של חסד. וז"ל שם מאי דכתיב 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה' וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד עכ"ל. הענין כי לימוד שהוא לשם התורה הוא לימוד התורה שנבנה על יסוד הזו, שלימודו אינו לעצמו אלא להמשיך תורה בישראל וזוהו 'לשמה' של תורה שלומד לשם התורה עצמו כדי שיהא נמשכת, והוא תורה של חסד כי אינו תורה שנוטל לעצמו, אלא הוא תורה לאחרים היינו תורה שבא בעקבות 'כח הנתינה' היינו חסד.

ומשום שיש שתי דינים במצות לימוד, מברכים שתי ברכות בתורה כנגדם. היינו כנגד דין של לימוד התורה, מברכים 'אשר קדשנו... לעסוק בדברי תורה' וכנגד הדין להמשיך תורה בישראל מברכים 'ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי תורתך ולומדי תורתך לשמה'.

חג השבועות ממשיך את התורה בישראל, כי הקב"ה מחדש מעמד הר סיני בכל שבועות ויש מתן תורה בכל דור ודור בחג השבועות, כי זהו יסוד לתורה שהוא להמשיך הנצחיות של תורה ע"י מעמד הר סיני. דור שלנו הוי הנושאים של תורה, והוא האחריות לדורנו להמשיך תורה לדור לפנינו ולדור אחרינו וממילא יהא כולנו זוכים ללימוד תורה שהוא בבחינת תורת חסד.